

גִּרְגוֹר מִיָּהָר כְּמוֹבֵן לְהִסְתַּתֵּר תַּחַת הַסֶּפֶה, אֲבָל הִיא עָלָיו לַחֲכוֹת עַד הַצְהָרִיִּים עַד שֶׁשָּׁבָה הָאֲחוֹת, וְהִיא נִרְאָה מוֹדָאֵת יוֹתֵר מִכְּרִגִּיל. מִזֶּה לָמַד שֶׁמֵּרָאָהּ עֲדִיִּין קֶשֶׁה לָּהּ מִנְשׂוּאָה וְגַם בְּעֵתִיד לֹא תוֹכֵל לְשִׂאתוֹ מִן הַסֶּתֶם, וְשֶׁהִיא נֹאֲלֶצֶת כִּנְרָאָה לְמִשׁוֹל מְאוֹד בְּרוּחָהּ כִּדִּי שֶׁלֹּא לְבִרוּחַ אֲפִילוֹ לְמִרְאָה פִּיסַת גּוֹפּוֹ הַקֶּטְנָה הַמְצִיבָה מִתַּחַת לְסֶפֶה. כִּדִּי לְחִסּוֹךְ מִמֶּנָּה גַּם אֵת הַמִּרְאָה הַזֶּה, נִשְׂאָ יוֹם אֶחָד עַל גְּבוּ - אַרְבַּע שָׁעוֹת נִדְרָשׁוּ לוֹ לְמִלְאֲכָה הַזֹּאת - אֵת הַסִּדִּין אֶל הַסֶּפֶה וּפְרָשׁ אֹתוֹ כִּךְ שֶׁמַּעֲתָה הִיא מוֹסְתֵר כּוֹלוֹ וְהָאֲחוֹת לֹא יִכְלֶה לְרִאוֹתוֹ עוֹד אֲפִילוֹ כִּשְׁהַתְּכוּפָפָה. אִילוֹ סִבְרָה שְׂאִין צוֹרֵךְ בְּסִדִּין, בּוֹדָאֵי הִיתָה יִכְוֵלָה לְסַלֵּקוֹ, שֶׁהִרִי הִיא בְּרוּר לְמִדֵּי שֶׁלֹּא לְהִנְאִתָּה כִּלְאֵי גִּרְגוֹר אֵת עֲצָמוֹ כִּךְ כִּלְכוּלוֹ, אֲבָל הִיא הַשְּׂאִירָה אֵת הַסִּדִּין בְּמִקוּמוֹ, וְלִגְרָגוֹר אֵף נִדְמָה שֶׁקֵּלֵט מִבֶּטֶשׁ שֶׁל תּוֹדָה כִּשְׁהָרִים קֶצֶת פַּעַם אַחַת בּוֹהִירוֹת אֵת הַסִּדִּין בְּרִאשׁוֹ כִּדִּי לְרִאוֹת אֵיךְ הָאֲחוֹת מִקְבֵּלָת אֵת הַסִּדִּינִי הַחֲדָשׁ.

בְּשַׁבּוּעִיִּים הַרְאִשׁוֹנִים לֹא עֲצָרוּ הַהוֹרִים כּוֹחַ לְהִיכַנֵּס אֵלָיו, וְלַעֲתִים קְרוֹבוֹת הִיא שׁוֹמֵעַ אֹתָם מִדְּבָרִים בְּמִלּוֹא הַהֶעֱרָכָה עַל הַעֲבוּדָה שֶׁעוֹשֶׂה עֵתָה הָאֲחוֹת, שֶׁלֹּא כִּדְרָכָם עַד כֹּה, שֶׁהִיוּ מְרַבִּים לְהִתְרַגֵּז עָלֶיהָ מִשׁוֹם שֶׁחֲשָׁבוּהָ לְנַעֲרָה שְׂאִין בַּהּ הַרְבֵּה תוֹעֵלָתָה. וְאוֹלָם עֲכָשׂוּ הִיוּ שְׁנִיָּהֵם, הָאֵב וְהָאֵם, עוֹמְדִים לַעֲתִים קְרוֹבוֹת וּמְחַכִּים לְפָנֵי חֲדָרוֹ שֶׁל גִּרְגוֹר בְּשַׁעַת שִׁסְדֵּרָה אֹתוֹ הָאֲחוֹת, וּבְרִגְעַת שִׁינְאָה הִיוּ דוֹרְשִׁים מִמֶּנָּה מִיָּד לְסַפֵּר לָהֶם בְּפִירוֹטְרוֹט אֵיךְ הַחֲדָר נִרְאָה, מַה אָכַל גִּרְגוֹר, אֵיךְ הִתְנַהֵג הַפַּעַם וְאִם נִיכְרָה אֹלֵי הַטֶּבֶה כִּלְשֵׁהִי. הָאֵם אֵף רִצְתָה לְבַקֵּר אֵת גִּרְגוֹר כְּעַבּוֹר זְמַן קֶצֶר לְמִדֵּי, אֲבָל הָאֵב וְהָאֲחוֹת עִיכְבוּ אֹתָהּ, תַּחֲלִילָה בְּנִימוֹקִים הַגִּיּוֹנִיִּים, שֶׁגִּרְגוֹר הִקְשִׁיב לָהֶם בְּתִשׁוּמָה

שִׁסְדֵּרָה אֵת הַחֲדָר, וְלִהְבֵּא אֵף הַשְּׂאִירָה אֵת כִּנְף הַחֲלוֹן הַפְּנִימִי פְתוּחָהּ.

לוֹ רַק יִכּוֹל גִּרְגוֹר לְדַבֵּר עִם הָאֲחוֹת וּלְהוֹדוֹת לָהּ עַל כֹּל מַה שֶׁהִיא נֹאֲלֶצֶת לַעֲשׂוֹת לְמַעַנּוֹ, הִיא לוֹ קָל יוֹתֵר לְשִׂאת אֵת שִׁירוֹתֶיהָ, אֲבָל כִּכָּהֵם הֵם הַכְּבִידוֹ עָלָיו. הָאֲחוֹת אִמְנָם הִשְׁתַּדְּלָה כִּכֵּל יִכְוֵלָתָה לְטִשְׁטֵשׁ אֵת אִי־הַבְּעִימוֹת שֶׁבְּדַבְּרָהּ, וְכִכֵּל שֶׁחֲלַף זְמַן רַב יוֹתֵר כִּן הַצְּלִיחָה בּוֹה יוֹתֵר, כְּמוֹבֵן, אֲבָל גַּם גִּרְגוֹר לָמַד עִם הַזְּמַן לְרִאוֹת אֵת הַדְּבָרִים כְּהוֹוִיִּים. עֲצָם כְּנִיסְתָהּ אֶל הַחֲדָר כִּבְרָה הִיתָה לְגַבִּיּוֹ דַבְּרָה נוֹרָא. אֵף שֶׁבְּדֶרֶךְ כִּלְלֵי הַקֶּפִּידָה מְאוֹד דּוּוֹקָא לְחִסּוֹךְ מִכּוֹלָם אֵת מִרְאָה חֲדָרוֹ שֶׁל גִּרְגוֹר, לֹא הִיתָה מִתְעַכְבֵּת לְסַגּוֹר אֵת הַדֶּלֶת לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסָהּ, אֲלֵא הִיתָה רִצְיָה אֶל הַחֲלוֹן וּפּוֹתַחַת אֹתוֹ לְרוּחָהּ בִּידֵיִים בְּהוֹלוֹת כִּאִילוֹ עוֹד רִגְעַת תִּיחַנֵּק, וְהִיתָה מִשְׁתַּהֵה עַל יָדוֹ שֶׁעָה קֵלָה, גַּם בְּקוֹר עוֹ, וְנוֹשְׁמַת עִמּוֹק. פַּעֲמִיִּים בְּיוֹם הִיתָה מַחְרִידָה אֵת גִּרְגוֹר בְּרִינְיָה וּבְמַהוּמָה הַזֹּאת שֶׁלָּהּ; הוּא רַעַד כֹּל הַזְּמַן תַּחַת הַסֶּפֶה, וְעַם זֶה יָדַע הֵיטֵב שֶׁבּוֹדָאֵי הִיתָה חֲסָה עָלָיו בְּרִצְוֹן, אִילוֹ רַק יִכְלֶה לְשַׁהוֹת בְּחֲדָר אֶחָד עִמּוֹ בַּחֲלוֹן סְגוֹר.

פַּעַם אַחַת - מֵאִזּוֹ לְבִשׁ גִּרְגוֹר אֵת צוֹרְתוֹ הַחֲדָשָׁה כִּבְרָה עֲבָרָה אִזּוֹ כְּחוֹדֶשׁ, וְלִאֲחוֹת, בְּעֲצָם, לֹא הִיתָה עוֹד סִיבָה שֶׁל מִמֶּשׁ לְהִשְׁתוּמֵם עַל מִרְאָהּ - הַקֶּדִּימָה בְּמִקְצֵת לְבוֹא וּמִצָּאָה אֵת גִּרְגוֹר עֲדִיִּין עוֹמֵד בְּלִי נוֹעַ בְּתַנּוּחָהּ הַזְּקוּפָה הַמְּבַהִילָה שֶׁלּוֹ וּמִשְׁקִיף דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן. גִּרְגוֹר לֹא הִיא מִתְפַּלֵּא אִילוֹ לֹא נִכְנְסָהּ, שֶׁהִרִי עֲמִידָתוֹ שֶׁם מִנְעָה אֹתָהּ מִלְּפַתּוֹחַ מִיָּד אֵת הַחֲלוֹן, אֲבָל לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁלֹּא נִכְנְסָהּ, הִיא אֵף נִרְתַּעָה לְאַחֲרִיָּה וּסְגָרָה אֵת הַדֶּלֶת; אִילוֹ רָאָה זֹאת זֶר אֹלֵי הִיא חוֹשֵׁב שֶׁגִּרְגוֹר אֲרַב לָהּ וְהִתְכוּוֹן לְנִשּׁוֹךְ אֹתָהּ.

הכתיבה. ואולם לבדה לא יכלה לעשות זאת; אל האב לא העזה לפנות לעזרה; המשרתת בוודאי לא היתה עוזרת לה, שכן הנערה הזאת, כבת שש-עשרה, אמנם החזיקה מעמד בגבורה מאז פיטורי הטבחית הקודמת, אבל ביקשה לה רשות מיוחדת להשאיר את המטבח נעול תמיד ולא לפתוח אותו אלא כשתבקש לעשות זאת במפורש; וכך לא היתה לאחות בְּרָה אלא לקרוא לאמה יום אחד כשלא היה האב בבית. והאם אמנם באה בקריאות שמחה נרגשות, אבל על סף חדרו של גֶּגֶר נאלמה דום. תחילה בדקה האחות כמובן אם הכל כשורה בחדר, ורק אז הניחה לאם להיכנס. בינתיים משך גֶּגֶר מהר מהר את הסדין עוד יותר כלפי מטה והרבה את קפליו, וכעת נראה באמת כסדין שהוטל על הספה באקראי. הפעם אף נמנע גֶּגֶר מלהציץ מתחת לסדין; הוא ויתר על ההזדמנות לראות את אמו בפעם הזאת ודי היה לו בזה שהגה בכל זאת באה. "בואי, בואי, לא רואים אותן", אמרה האחות, וכנראה הוליכה את האם בידה. ואז שמע גֶּגֶר את שתי הנשים החלשות מזיוות ממקומו את הארון הישן, שבאמת היה כבד, ואחותו עושה כל הזמן את רוב העבודה ואינה שועה לאזהרותיה של האם, החוששת שמא תתאמץ יותר מדי. הדבר ארך זמן רב. לאחר שכבר עבדו כרבע שעה אמרה האם שמוטב להשאיר את הארון במקומו, ראשית, מפני שהוא כבד מדי והן לא יספיקו לסיים את המלאכה עד שיבוא האב, ואם יעמוד הארון באמצע החדר לא יוכל גֶּגֶר לעבור כלל, ושנית, מפני שאין כל ודאות שסילוק הרהיטים יהיה לטובתו של גֶּגֶר. לדעתה, ההיפך הוא הנכון; אותה עצמה מראה הקיר הריק מדכא ממש; ולמה לא ירגיש כך

לב והסכים עמם בכל לבו; ואולם אחר-כך נאלצו לעצור בה בכוח, וכשצעקה: "תנו לי כבר להיכנס אל גֶּגֶר, הרי הוא בני האומלל! אתם לא מבינים שאני מוכרחה להיכנס אליו?" חשב גֶּגֶר שבכל זאת טוב היה אילו נכנסה אליו אמו, לא בכל יום כמובן, אבל אולי פעם בשבוע; שהרי נבונת-דבר היא הרבה יותר מהאחות, שעל אף אומץ לבה הרב אינה אלא ילדה, ולאמיתו של דבר אפשר שרק מתוך קלות דעת ילדותית קיבלה עליה תפקיד קשה כלי-כך. לא עבר זמן רב ומשאלתו של גֶּגֶר לראות את אמו נתמלאה. בשעות היום לא רצה גֶּגֶר להיראות בחלון, ולו מתוך התחשבות בהוריו, אבל גם לזחול הרבה לא יכול על מעט המטרים הרבועים של הרצפה, ואת השכיבה בשקט התקשה לשאת אפילו בלילה, ומהאכילה לא נהנה עוד כלל כעבור זמן קצר, ועל כן, כדי לבדר את עצמו, עשה לו הרגל לזחול על הקירות והתקרה לאורכם ולרוחבם. ובייחוד אהב להיתלות על התקרה; זה היה שונה מאוד מהשכיבה על הרצפה; הנשימה היתה חופשית יותר, הגוף התנדנד קלות; ומתוך היסחה-הדעת הוזה שהיה שרוי בו למעלה כמעט באושר, היה מרפה לפעמים את אחיזתו, אף להפתעתו שלו, ונחבט ארצה. ואולם עכשיו היטיב כמובן לשלוט בגופו הרבה יותר מששלט בו קודם ועל אף הגובה הרב לא ניזוק כלל. האחות שמה לב מיד לשעשוע החדש שמצא לו גֶּגֶר - שכן בזחילתו היה מניח אחריו פה ושם עקבות של החומר הדביק שלו - והכניסה לה לראשה שיש לתת לגֶּגֶר מרחב זחילה רב ככל האפשר ולסלק את הרהיטים העומדים בדרכו, כלומר, בראש וראשונה את הארון ואת שולחן

גם גִּרְגֹר, הלוא הוא רגיל לרהיטי החדר מזמן ולכן ירגיש גלמוד בחדר הריק. "ומי יודע," סיכמה האם חרש, ובעצם, כל הזמן דיברה כמעט בלחישה, כאילו ביקשה להבטיח שגִּרְגֹר, שאת מקומו המדויק הרי לא ידעה כלל, לא ישמע אפילו את צליל קולה, שכן את המילים, בזאת היתה בטוחה, ממילא אינו מבין "מי יודע אם בכך שאנחנו מוציאות את הרהיטים איננו מראות שנואשנו מכל תקווה להחלמתו ואנחנו עוזבות אותו לנפשו בחוסר לב? נדמה לי שמוטב שנשתדל להשאיר את החדר בדיוק כמו שהיה קודם, כדי שכשיחזור אלינו גִּרְגֹר ימצא את הכל כמו שהיה וככה יהיה לו קל יותר לשכוח את מה שקרה בינתיים."

לשמע דברי האם התברר לגִּרְגֹר שחסרונו הגמור של שיח אנושי ישיר, וגם החיים החדגוניים בתוך המשפחה, שיבשו כנראה את דעתו במשך החודשיים האלה, שולא כן נבצר מבינתו כיצד יכול לשאוף ברצינות שירוקנו את חדרו. כלום באמת התחשק לו לתת שיהפכו את חדרו החמים, המרוהט בנעימות ברהיטים שעברו בירושה מאבותיו, למאורה שבה אמנם יוכל לזחול לכל עבר באין מפריע, אבל בו בזמן ישכח מהר מאוד לחלוטין את עברו האנושי? שהרי כבר עכשיו כמעט שכח אותו, ורק קולה של אמו, שלא שמע אותו מזמן, טילטל ועורר אותו. לא, שלא יסלקו שום דבר; שישאירו הכל; אין הוא יכול לוותר על השפעתם הטובה של הרהיטים על מצבו; ואם הרהיטים מונעים אותו מלהתמסר לזחילה חסרת התכלית, אין בכך שום רע, להיפך, זה יתרון גדול. אבל דעתה של האחות היתה שונה, למרבה הצער; בשיחות עם ההורים בעניינו של גִּרְגֹר התרגלה,

[136]

ואמנם במידה של צדק, למלא את תפקיד המומחית הגדולה, וכך שימשה לה גם הפעם עצתה של האם סיבה מספקת להתעקש לא רק על סילוק הארון ושולחן הכתיבה, שתחילה חשבה עליהם בלבד, אלא על סילוק כל הרהיטים, חוץ מהספה, שעליה לא היה אפשר לוותר. דרישתה לא נבעה כמובן רק מתוך מרי ילדותי ומתוך הביטחון העצמי שקנתה לה בזמן האחרון באופן כה לא צפוי ובדי עמל; היא באמת שמה לב שגִּרְגֹר זקוק למרחב גדול לזחילה, ואילו ברהיטים, ככל שיכלה לראות, אין הוא משתמש כלל. אבל אולי פעלה פה גם ההתלהבות היתרה האופיינית לנערות בנות גילה, שבכל הזדמנות מבקשת לבוא על סיפוקה, ובגללה התפתתה עכשיו גִּרְטָה לרצות לעשות את מצבו של גִּרְגֹר מבהיל אף יותר, כדי שתוכל אז לפעול למענו יותר משפעלה עד כה. כי אל חדר שרק גִּרְגֹר לבדו שולט בו על הקירות החשופים, בוודאי לא יעז איש חוץ מגִּרְטָה להיכנס לעולם.

על כן לא הניחה לאמה להזיז אותה מהחלסתה, מה גם שבחדר הזה היתה האם, כמדומה, מחוסרת ביטחון מרוב דאגה ומיהרה להשתתק ולסייע כמיטב יכולתה לאחות להוציא את הארון. מילא, על הארון עוד יכול גִּרְגֹר לוותר בלית בררה, אבל לא על שולחן הכתיבה: הוא היה מוכרח להישאר. וברגע שיצאו הנשים מהחדר עם הארון, והן דוחפות אותו ונאנקות, שירבב גִּרְגֹר את ראשו מתחת לספה לראות איך יוכל להתערב בזה בזהירות ובעדינות רבה ככל האפשר. אבל למרבה הצרה חזרה ראשונה האם, בעוד גִּרְטָה מחבקת את הארון בחדר הסמוך ומטה אותו לבדה הנה והנה בלי יכולת להזיזו

[137]

ממקומו, כמובן. ואולם האם לא היתה רגילה אל מראהו של ג'רגור והיתה עלולה לחלות ממנו, על כן רץ ג'רגור המבוהל לאחור אל קצה האחר של הספה, אבל את התנועה הקלה של הסדין מלפנים כבר לא הספיק למנוע. די היה בה למשוך את עינה של האם. היא קפאה תחתיה, עמדה רגע בלי נוע וחזרה אל ג'רטה.

אף על פי שג'רגור חזר ואמר לעצמו שוב ושוב ששום דבר מיוחד לא קורה פה, רק משנים את מקומם של כמה רהיטים, אף על פי כן נאלץ במהרה להודות בלבו שההתרוצצות הזאת של שתי הנשים, קריאותיהן הקצרות זו אל זו, חריקת הרהיטים על פני הרצפה, כל אלה פועלים עליו כמהומה גדולה המתגברת מכל עבר, וכל כמה שכיוון את ראשו ואת רגליו והצמיד את גופו אל הרצפה, היה אנוס לחשוב שלא לאורך זמן יוכל לעמוד בזה. הן מרוקנות לו את חדרו; לוקחות ממנו את כל מה שחביב עליו; את הארון ובו המסורית ושאר כלי העבודה שלו כבר הוציאו; ועכשיו היו מערערות את עמידתו של שולחן הכתיבה, שכבר היה נטוע איתן ברצפה, זה השולחן שעליו היה מכין את שיעוריו כשהיה סטודנט באקדמיה למסחר ותלמיד בבית-הספר התיכון, ואפילו כשעוד היה תלמיד בבית-הספר היסודי - ואז באמת כבר לא היתה לו שהות לרדת לסוף כוונותיהן הטובות של שתי הנשים, שקיומן, אגב, כמעט נשכח ממנו בינתיים, כי כעת כבר היו תשושות כל-כך עד שעשו את עבודתן בשתיקה ולא נשמע עוד אלא התיפוץ הכבד של רגליהן.

והוא הסתער החוצה - הנשים נשענו אז על שולחן הכתיבה בחדר הסמוך כדי לשאוף מעט רוח -

[138]

שינה את כיוון הריצה שלו ארבע פעמים, כי באמת לא ידע את מה להציל קודם, והנה הזדקרה לעיניו על הקיר, שכבר היה חשוף, תמונתה של הגברת העטופה כולה בפרוות, והוא זחל חיש מהר למעלה ונצמד אל הזכוכית, שהחזיקה בו היטב ונעמה לבטנו המלוהטת. לפחות את התמונה הזאת, שג'רגור כיסה אותה עכשיו כולה, לפחות אותה מובטח לו כעת שאיש לא יקח ממנו. הוא הסב את ראשו אל דלת חדר האורחים, כדי לצפות בנשים בשובן.

הן לא האריכו לנוח וכבר היו בדרכן לשוב; ג'רטה כרכה את זרועה על האם וכמעט נשאה אותה. "אז מה ניקח עכשיו," שאלה ג'רטה והביטה סביבה. ומיד פגע מבטה במבטו של ג'רגור שעל הקיר. קרוב לוודאי שרק בשל נוכחותה של האם משלה ברוחה; היא הרכינה אליה את פניה כדי שזו לא תביט סביבה, ואמרה, אמנם בקול רועד ובלי לשקול את דבריה: "בואי, אולי נחזור לרגע אל חדר האורחים?" ג'רגור הבין את כוונתה של ג'רטה, היא רצתה להביא את אמה אל מקום מבטחים ואחר-כך לסלק אותו מהקיר. אדרבה, שתנסה! הוא יושב על התמונה שלו ולא יוותר עליה. הוא יעדיף לקפוץ לג'רטה אל הפרצוף.

ואולם דבריה של ג'רטה הגבירו דווקא את דאגתה של האם, היא פסעה הצדה, גילתה את הכתם החום הענקי שעל הטפס הפרחוני, ועוד קודם שתפס מוחה כל עיקר שאת ג'רגור היא רואה, צווחה בקול צרוד: "אלוהים, אלוהים אדירים!" וצנחה על הספה בפישוט זרועות, כלאחר ייאוש, ולא זזה עוד. "ג'רגור, ג'רגור!" קראה האחות ונופפה באגרופה ולטשה בו את עיניה. אלה היו המילים הראשונות שאמרה לו

[139]

במישרין מאז השתנתה צורתו. היא רצה אל החדר הסמוך להביא איזו תמצית שתעיר את האם מעלפונה; גם ג'רג'ור רצה לעזור - את התמונה יספיק להציל אחר-כך - אבל דבוק היה בחוזה אל הזכוכית ורק בכוח הצליח להתנתק ממנה; ואז רץ אף הוא אל החדר הסמוך, כאילו יש בידו לעוץ לאחותו עצה, כלפנים; אבל הוא נאלץ לעמוד שם מאחוריה באפס מעשה בזמן שנברה בין כל מיני צלוחיות; ואף הבהיל אותה כשפנתה לאחור; צלוחית אחת נפלה ארצה ונשברה; רסיס של זכוכית פצע את ג'רג'ור בפניו ותרופה צורבת כלשהי נשפכה סביבו; ג'רטה לא התמהמה עוד ולקחה צלוחיות רבות ככל שיכלה לשאת ורצה אל האם; ואת הדלת טרקה ברגלה. דרכו של ג'רג'ור אל האם, שאולי עמדה למות בגללו, היתה חסומה עכשיו; אסור היה לו לפתוח את הדלת, לבל יברית את אחותו, המצווה להישאר אצל האם; ולא נותר לו עתה אלא לחכות; הדאגה ונקיפות המצפון לא נתנו לו מנוח והוא החל לזחול, זחל על הכל, על הקירות ועל הרהיטים ועל התקרה, עד שמרוב ייאוש, כשכבר התחיל החדר כולו מסתחרר סביבו, נפל לבסוף היישר על השולחן הגדול.

עברה שעה קלה, ג'רג'ור רבץ תחתיו באפיסת כוחות, מסביב שרר שקט, אולי היה זה סימן טוב. ואז צילצל פעמון הדלת. המשרתת היתה סגורה כמובן במטבחה וג'רטה נאלצה ללכת לפתוח. האב הוא שחזר. "מה קרה?" היו מילותיו הראשונות. פניה של ג'רטה גילו לו הכל מן הסתם. ג'רטה ענתה בקול עמום, כנראה כבשה את פניה בחזהו של האב: "אמא התעלפה, אבל עכשיו כבר הוטב לה. ג'רג'ור פרץ החוצה." "הרי ידעתי שזה יקרה," אמר האב, "וגם

אמרתי, וחזרתי ואמרתי, אבל אתן הנשים לא רוצות לשמוע." ג'רג'ור הבין שאביו פירש את הודעתה הקצרה מדי של ג'רטה שלא כהלכה והוא מניח שג'רג'ור עשה איזה מעשה אליים. על כן חייב היה ג'רג'ור עכשיו לנסות לרצות את אביו, כי לא היתה לו שהות וגם לא דרך להעמיד אותו על טעותו. והוא חמק איפוא אל דלת חדרו ונצמד אליה, כדי שכשייכנס האב מהפרוזדור יוכל לראות מיד שג'רג'ור אינו מבקש אלא לחזור תיכף ומיד אל חדרו ואין כל צורך להניסו לשם, די שיפתחו לו את הדלת ובן-רגע ייעלם.

אבל דעתו של האב לא היתה פנויה להבחין בדקויות שכאלה; "אה!" קרא ברגע שנכנס, ספק בזעם ספק בשמחה. ג'רג'ור הסב את ראשו מהדלת וזקף אותו כלפי אביו העומד לו שם. לא כך תיאר לו את אביו, כלל וכלל לא. אמנם בזמן האחרון, עם הזחילה החדשה הזאת שלו, לא התעניין עוד כקודם בנעשה בשאר חדרי הדירה ועל כן היה עליו להיות מוכן לגלות שחלו שינויים. ואף על פי כן, אף על פי כן, האומנם אביו הוא? הוזה האיש, שהיה שוכב לפניו עייף ומחופר במיטתו בשעה שהיה ג'רג'ור יוצא לנסיעת עסקים; האיש, שהיה מקבל את פניו בערבים ששב הביתה והוא יושב לו בחלוק על הכורסה ומתקשה לקום ורק את זרועו מרים לאות שמחה, ובטיולים המשפחתיים הנדירים בימי ראשון אחדים בשנה ובחגים החשובים היה מתקדם בדי עמל בין ג'רג'ור ובין האם, ואף שהם עצמם הלכו לאט, תמיד פיגר אחריהם קצת, עטוף במעילו הישן ונוטע לפניו בזהירות את מקלו עם כל פסיעה ופסיעה, וכמעט בכל פעם שביקש לומר משהו היה נעמד

ומכנס סביבו את בני לווייתו? והנה עכשיו הוא זקוף למדי דווקא, במדים כחולים מגוהצים עם כפתורי זהב, כמדי השרתים במוסדות הבנקאיים; מעל לצווארון הנוקשה הגבוה של מעילו עולה כפורחת פימתו השמנה; מתחת לגבות העבותות מפציע מבט ערני ורענן מעיניו השחורות, שערו השב, שהיה פרוע תמיד, חלק ומסורק למשעי לתסרוקת מבהיקה עם פסוקת. את כובעו המעוטר במונוגרמה מוזהבת - של בנק כנראה - השליך בקשת גדולה על פני החדר כולו אל הספה, ובפנים זעופות, כנפי מעיל השרד הארוך שלו מופשלות לאחור וידיו בכיסי מכנסיו, ניגש אל ג'רגור. הוא עצמו לא ידע מן הסתם מה הוא מתכוון לעשות; ואף על פי כן הרים את רגליו גבוה גבוה, וג'רגור השתאה לגודלן העצום של סוליות נעליו. אבל רק לרגע, שהרי למן היום הראשון של חייו החדשים נודעה לו דעתו של האב, שיש לנהוג בו יד קשה. ועל כן רץ לפני האב, כשנעצר הלה נעמד גם הוא תחתיו בלי נוע, ועם כל תזווה שלו חש לשוב ולהתרחק ממנו. כך הקיפו השניים את החדר פעמים מספר ולא אירע שום דבר מכריע, ולא עוד אלא שבשל הקצב האטי לא נראה כל זה כרדיפה כלל. ועל כן גם נשאר ג'רגור לפי שעה על הרצפה, מה גם שחשש שמנוסה על הקירות או על התקרה עלולה להיחשב בעיני אביו לזדון כפול ומכופל. ואף על פי כן נאלץ ג'רגור לומר בלבו שאפילו בריצה הזאת לא יוכל להחזיק מעמד לאורך זמן, כי עם כל צעד שעשה אביו הוצרך הוא לעשות תנועות רבות מספור. וכבר הרגיש סימנים ראשונים של קוצר נשימה, שהרי גם בימיו הקודמים לא יכול לבטוח בריאותיו ביטחון מלא. ועד שהוא הולך

[142]

ומתנודד לו ככה, ואזור את כל כוחותיו לריצה, ועיניו כמעט נעצמות, וחושיו קהים כל-כך שחוץ מהריצה אין הוא מעלה בדעתו כל דרך הצלה אחרת, וכבר כמעט שכח שגם הקירות עומדים לרשותו, אם כי פה הם חסומים ברהיטים מגולפים בקפידה ומשופעים בחודים ובזיזים - עף על ידו משהו, הסתחרר קלות ונפל והתגלגל לפניו. זה היה תפוח; ומיד עף אחריו עוד אחד; ג'רגור נעמד מבוהל; לא היה כל טעם להוסיף לרוץ, שכן האב גמר בדעתו להפגיו אותו. הוא מילא את כיסיו בתפוחים מקצרת הפירות שעל המזנון ועתה היה משליכם, עדיין בלי לכוון היטב, אחד אחד. התפוחים האדומים הקטנים האלה התגלגלו כמחושמלים על פני הרצפה ונחבטו זה בזה. תפוח אחד שהושלך ברפיון נגע קלות בגבו אבל החליק מעליו בלי לגרום כל נזק. ואולם זה שעף מיד אחריו נתקע ממש בתוך גבו; ג'רגור ביקש לגרור את עצמו הלאה, כאילו עשוי הכאב הלא-צפוי, המדהים, לפוג עם שינוי המקום; אבל הרגיש כממוסמר אל הארץ והשתטח בכלבול חושים גמור. במבטו האחרון עוד ראה את דלת חדרו נפתחת בתנופה והאם מגיחה ממנו במרוצה לפני האחות הצווחת, בכותונת, כי האחות הפשיטה אותה כדי להקל עליה בעלפונה את הנשימה, וראה את האם רצה אל האב ותצאיותיה שהותרו קישוריהן נושרות מעליה בדרך אחת אחת, והיא מועדת עליהן ומסתערת על האב ומחבקת אותו, מתמזגת עמו מזיגה שלמה - אבל אז כבר חשכו עיניו של ג'רגור - ומתחננת, ידיה על עורפו של האב, שיחוס על חייו של ג'רגור.

[143]

פציעתו הקשה של גַּרְגּוֹר, שלא החלים ממנה יותר מחודש ימים - התפוח, שאיש לא העז להסירו, נשאר תקוע בבשרו כמזכרת גלויה לעין - הזכירה כמדומה אפילו לאב שגַּרְגּוֹר, חרף צורתו העגומה והמאוסה עכשיו, בן המשפחה הוא ואין לנהוג בו כבאויב, אלא מוטל עליהם למלא את חובתם המשפחתית ולהבליג על הסלידה ולסבול בשקט, רק לסבול בשקט.

ואף על פי שבשל פציעתו איבד עתה גַּרְגּוֹר כנראה את זריזות התנועה שלו לתמיד וכדי לחצות את חדרו - זחילה לגובה לא עלתה כלל על הדעת - נדרשו לו לפי שעה, כמו לזקן נכה, רגעים ארוכים ארוכים - אף על פי כן קיבל לדעתו פיצוי מספיק בהחלט על ההרעה הזאת במצבו, כי בכל ערב היתה דלת חדר האורחים נפתחת, לאחר שכבר לטש בה את עיניו שעה או שעתיים, והוא יכול לרבוץ לו בחשכת חדרו, סמוי מעיני היושבים בחדר האורחים, ולצפות בכל המשפחה המסיבה אל השולחן המואר ולהקשיב לשיחותיהם, ועתה, שלא כקודם, בהסכמת כולם במידת-מה.

אמנם לא היו אלה השיחות הצרות של פעם, שגַּרְגּוֹר היה נזכר בהן לפניו תמיד בשמץ געגוע כשהיה אנוס ליפול עייף על המצעים הטחובים בחדרי המלון הקטנים. עכשיו הם היו על פי רוב שקטים מאוד. שעה קלה לאחר סיום הארוחה היה האב נרדם על כיסאו; האם והאחות היו מהסות זו את זו; האם, רכונה רכינה עמוקה תחת המנורה, תפרה לבנים עדינים בשביל חנות אופנה; האחות, שהחלה

לעבוד כזבנית, למדה בערבים קצרנות וצרפתית, כדי שאולי תוכל להשיג לה יום אחד משרה טובה מזו. מפעם לפעם היה האב נעור משנתו, וכאילו לא ידע כלל שישן, היה אומר לאם: "שוב פעם את תופרת עד מאוחר בלילה!" ומיד שב ונרדם, והאם והאחות היו מחייכות זו אל זו בלאות.

האב, מתוך מין גחמנות, סירב לפשוט גם בבית את מדי השָׁרָת שלו; ובעוד חלוק-הבית שלו תלוי לו על הקולב בלא שימוש, היה מנמנם על כיסאו לבוש מכף רגל ועד ראש, כמוכן ומזומן תמיד לעשות את עבודתו וכמחכה גם פה לקולו של הממונה עליו. משום כך לא הועיל כל הטיפול הקפדני של האם והאחות, והמדיים, שמלכתחילה לא היו חדשים, קיפחו את נקיונם, ולא-פעם היה גַּרְגּוֹר מתבונן כל הערב במעיל הזה שכולו כתמים והוא נוצץ בכפתורי הזהב שלו הממורקים תמיד, שהזקן היה ישן בו באי-נוחיות גמורה ואף על פי כן בשלווה.

כשנשמע צלצול השעה עשר היתה האם פונה חרש אל האב ומנסה להעירו ולדבר על לבו שישכב לישון, שהרי השינה הזאת פה אינה השינה הטובה שהוא זקוק לה כל-כך, הוא שמשכים לעבודתו בשש בבוקר. אבל האב, בגחמנות הזאת שאחזה אותו מאז נהיה שרת, התעקש תמיד להוסיף לשבת אל השולחן, אף על פי שהיה חוזר ונרדם שוב ושוב, וגם אחר-כך לא היה אפשר להניעו להחליף את הכיסא במיטה אלא בעמל רב. לשווא היו האם והאחות מפצירות ונוזפות בו בשפה רפה, הוא היה מניד לאטו בראשו רבע שעה, עוצם את עיניו ולא קם מכיסאו. האם משכה בשרוולו, אמרה לו דברים רכים באוזנו, האחות הניחה, את תלמודה כדי לעזור לה,

שהתרגשה עליהם פורענות שאין לה אח ודוגמה בכל חוג קרוביהם ומכריהם. הם ממלאים עד תום את כל הדרישות שהעולם דורש מאנשים עניים: האב מביא לפקידוני הבנק את ארוחת הבוקר שלהם, האם מוסרת את נפשה על לבניהם של זרים, האחות מתרוצצת מאחורי הדלפק לפקודת הלקוחות, אבל ליותר מזה אין כוחותיה של המשפחה מספיקים עוד. והפצע שבגבו של ג'רגור החל להכאיב לו כאילו הוא פצע טרי כשחזרו האם והאחות, לאחר שהשכיבו את האב במיטתו, ושוב לא נגעו בעבודותיהן אלא התקרבו זו לזו עד שישבו לחי אל לחי; וכשהורתה האם על חדרו של ג'רגור ואמרה: "תסגרי שם את הדלת, ג'רטה", ושוב היה ג'רגור שרוי בחשכה שעה שבחדר היו הנשים מערבבות את דמעותיהן אלה באלה או אולי בוהות בשולחן בעיניים יבשות דווקא. הלילות והימים עברו על ג'רגור כמעט בלי שינה. לפעמים עלה בדעתו שבפעם הבאה שתיפתח הדלת יחזור ויקח לידיו את הטיפול בענייני המשפחה כקודם; כעבור זמן רב שוב הופיעו במחשבותיו המנהל וסגן המנהל, המוכרים והמתלמדים, הנער-השליח רפה השכל, שניים שלושה ידידים מבתי עסק אחרים, חדרנית של בית-מלון בעיר-שדה, זיכרון חביב וחולף, קופאית מחנות כובעים, שחזור אחריה ברצינות אבל לאט מדי - כל אלה הופיעו בערבוביה עם אנשים זרים, או אנשים שכבר נשכחו, אבל במקום לעזור לו ולמשפחתו היו כולם רחוקים ללא השג, והוא שמח כשנעלמו. אבל פעמים אחרות לא היה לו כל חשק לדאוג למשפחתו ורק זעם מילא את לבו על הטיפול הגרוע שמטפלים בו, ואף על פי שלא יכול לדמות לו מה היה רוצה לאכול, תיכנן

אבל האב לא שעה אליהן. הוא רק העמיק עוד לשקוע בכיסאו. ולא היה פוקח את עיניו אלא כשאחזו בו הנשים תחת בתי שחיו, והיה מסתכל באם ובאחות לסירוגין ואומר: "איזה חיים. זה השקט שיש לי לעת זקנה." והיה נשען על שתי הנשים ומתרומם בכבדות, כאילו לו עצמו כבד משאו מנשוא, ומניח לנשים להוליכו עד הדלת, ושם משלח אותן מעליו בתנועת יד וממשיך ללכת בכוחות עצמו, ואילו האם היתה משליכה חיש מהר את כלי התפירה שלה והאחות את העט כדי לרוץ אחרי האב ולהוסיף לעזור לו.

מי במשפחה הזאת, המכלה את כוחותיה בעבודה קשה, היה לו זמן לדאוג לג'רגור יותר ממידת ההכרח? משק הבית הצטמצם והלך; המשרתת בכל זאת פוטרה לבסוף; מְנָקָה גרומה ענקית, ששערה הלבן מתבדר לה סביב ראשה, היתה באה בבוקר ובערב לעשות את המלאכות הקשות ביותר; לכל השאר דאגה האם נוסף על מלאכת התפירה הרבה שלה. אפילו כמה מתכשיטי המשפחה, שהיו האם והאחות עונדות לפנים באושר עצום בצאתן לאיזה בילוי או מאורע חגיגי, נמכרו מפעם לפעם, כך היה נודע לג'רגור בערב מן הדיון המשפחתי על המחירים שהושגו בעבורם. אבל התלונה הקשה מכולן היתה תמיד שנבצר מהם לעקור מן הדירה הזאת, הגדולה מדי בנסיבות הנוכחיות, שכן איך יעבירו משם את ג'רגור? אבל ג'רגור ידע היטב שלא רק המחשבה עליו היא שמעכבת אותם מלעבור דירה, שהרי בקלות היה אפשר להעבירו בארגז מתאים עם כמה חורי אוורור; הסיבה העיקרית שבגללה לא החליפה המשפחה את מקום מגוריה היתה הייאוש הגמור והידיעה

שהתעוררו אף הם לעשות מעשה; האב הוכיח את האם לימין על שאינה מניחה את ניקוי חדרו של ג'רגור לאחות; ואילו לשמאל, על האחות, צעק שלעולם לא תורשה עוד לנקות את חדרו של ג'רגור; בתוך כך ניסתה האם לגרור את האב, שאיבד את עשתונותיו מרוב התרגשות, אל חדר השינה; האחות, גופה מזדעזע בבכי, טפחה על השולחן באגרופיה הקטנים; וג'רגור שירקק בקול מרוב זעם על שאיש מהם אינו מעלה בדעתו לסגור את הדלת ולחסוך ממנו את המחזה הרעשני הזה.

אבל גם אילו נמאס לאחות המכלה את כוחה בעבודתה מחוץ לבית להוסיף ולדאוג לצרכיו של ג'רגור כקודם, גם אז לא היתה האם צריכה לתפוס את מקומה וג'רגור לא היה נעזב לנפשו כלל ועיקר. שהרי עכשיו היתה שם המנקה. האלמנה הקשישה הזאת, שהודות למבנה המוצק של עצמותיה ודאי עמדה בחייה הארוכים גם בגרוע מכל, לא נגעלה בעצם מג'רגור. פעם אחת, ולא מתוך סקרנות דווקא, פתחה במקרה את דלת חדרו של ג'רגור, וכשראתה אותו - מרוב הפתעה התחיל ג'רגור מתרוצץ הנה והנה אף על פי שאיש לא רדף אחריו לגרשו - נעמדה משתאה. מאז לא עבר יום שלא היתה פותחת מעט את הדלת לרגע, בבוקר ובערב, ומציצה פנימה. תחילה אף היתה קוראת לו לגשת אליה, במילים שכנראה היו בעיניה מילות חיבה, כמו: "בוא הנה ג'יק, חיפושית-זבל שכמוך!" או "תראו אותי, תראו את הג'וק הזה!" על קריאות כאלה לא השיב ג'רגור דבר וחצי דבר אלא הוסיף לעמוד בלי נוע, כאילו לא נפתחה הדלת כלל. במקום לתת למנקה הזאת להפריע לו ככה סתם בכל רגע שמתחשק לה, מוטב

תוכניות איך להגיע אל המזווה ולקחת לו משם את מה שבכל זאת מגיע לו, גם אם אינו רעב. עכשיו לא התלבטה עוד האחות במה תוכל לשמח את ג'רגור, ובבוקר ובצהריים, לפני שרצה לעבודתה, היתה דוחפת ברגלה בחיפזון מאכל כלשהו לחדרו, ובערב, בלי להתעניין כלל אם ג'רגור רק טעם ממנו, ואולי - וכך היה על פי רוב - אפילו לא נגע בו, היתה מטאטאת אותו החוצה בתנופה. סידור החדר - עכשיו היתה מסדרת אותו תמיד בערב - נעשה במהירות שאין גדולה ממנה. פסים של לכלוך נמתחו לאורך הקירות, פה ושם נחו פקעות של אבק וזוהמה. בתקופה הראשונה היה ג'רגור נעמד עם בוא האחות בפינה שלקתה בכל אלה במידה גדולה במיוחד, כדי להוכיח אותה במקצת על ידי העמידה במקום הזה. אבל קרוב לוודאי שגם אילו נשאר שם שבועות תמימים לא היתה האחות מיטיבה את דרכיה; הרי ראתה את הלכלוך ממש כמוהו, אלא שפשוט החליטה להשאירו. ועם זה הקפידה, ברגישות שלא היתה בה עד כה ובינתיים כבר אחזה את המשפחה כולה, שסידור חדרו של ג'רגור יופקד בידיה בלבד. פעם אחת ניקתה האם את החדר ניקיון יסודי והוצרכה להשתמש לשם כך בכמה וכמה דליי מים - גם לג'רגור, למען האמת, לא נעמה הרטיבות הזאת כלל וכלל והוא היה שרוע על הספה ממורמר, בלי נוע - אבל האם באה על עונשה, שפן ברגע שגילתה האחות בערב את השינוי שחל בחדרו של ג'רגור, רצה בעלבון גדול אל חדר האורחים, ובלו לשעות אל האם הפורשת את ידיה בתחינה, פרצה בבכי תמרורים, והוריה - האב, כמובן, קם בבהלה מכיסאו - צופים בה בתימהון חסר אונים, עד

מהמטבת. כל דבר שלא היה לו שימוש לפי שעה
היתה המנקה, שכל מעשיה נעשו בחיפזון גדול,
מעיפה אותו פשוט אל חדרו של ג'רגור; למזלו לא
ראה על פי רוב ג'רגור אלא את החפץ עצמו ואת היד
האוחזת בו. אולי התכוונה המנקה לשוב ולקחת את
החפצים לכשתפנה, או להשליך את כולם החוצה
בבת אחת, אבל למעשה נשארו במקום שהוטלו שם
לראשונה, אלא אם כן פילס לו ג'רגור דרך בין
הגרוטאות והזיון, תחילה בעל כורחו, כי לא נשאר
לו מקום פנוי לזחילה, אבל אחר-כך בהנאה גדלה
והולכת, אף כי אחרי שיטוטים כאלה היה עצוב
ועייף עד מוות ושוב רבץ שעות ארוכות בלי נוע.

מאחר שלפעמים היו הדיירים אוכלים גם את
ארוחת הערב בחדר האורחים המשותף, נשארה דלת
חדר האורחים סגורה במקצת הערבים, אבל ג'רגור
ויתר בקלות רבה על פתיחת הדלת, שהרי גם קודם
לכן כבר היו ערבים שלא ניצל בהם את הדלת
הפתוחה אלא הוסיף לרבוץ לו, בלי שתרגיש בזה
המשפחה, בפינה החשוכה ביותר של חדרו. אבל פעם
אחת השאירה המנקה את הדלת אל חדר האורחים
פתוחה מעט, והיא נשארה פתוחה כך גם כשנכנסו
הדיירים בערב והדליקו את האור. הם התיישבו
בראש השולחן, במקום שסעדו לפני האב והאם
וג'רגור, פרשו את המפיות ואחזו בסכין ובמזלג. מיד
הופיעה בפתח האם וקצרת בשר בידה ותיכף אחריה
האחות עם קערה מלאה וגדושה תפוחי-אדמה. הבל
רב עלה מן המאכלים. הדיירים גחנו אל הקערות
שהועמדו לפניהם כמבקשים לבחון אותן לפני שהם
אוכלים, והדייר שישב באמצע והיה כנראה בעל
סמכות בעיני שני חבריו, אכן חתך נתח בשר בעודו

היה אילו הורו לה לנקות את חדרו יום יום! פעם
אחת בבוקר השכם - על השמשות הצליף גשם חזק,
שאולי כבר בישר את בוא האביב - התרגו ג'רגור
כל-כך על המנקה, ששוב התחילה עם הדיבורים
האלה שלה, עד שנפנה לעברה כמבקש להתנפל
עליה, אף שעשה זאת לאט וברפיון. אבל המנקה לא
נבהלה כלל ורק הרימה את אחד הכיסאות הסמוכים
אל הדלת, ומן האופן שעמדה לה כך פעורת פה היה
ברור שעד שלא ינחת הכיסא על גבו של ג'רגור לא
תסגור את פיה. "אז מה, זה הכל?" שאלה כששב
ג'רגור ונפנה לאחוריו, והחזירה את הכיסא בנחת אל
פינתו.

ג'רגור כמעט לא אכל עוד כעת. רק כשהיה עובר
במקרה על יד המזון שהוכן לו היה מכניס לשם
השעשוע מעט ממנו אל פיו, מחזיק אותו שם שעות
ואחר-כך שב ויורק אותו על פי רוב. תחילה חשב
שהצער על מצב חדרו הוא שאינו נותן לו לאכול,
אבל עם השינויים בחדר השלים מהר מאוד דווקא.
בבית התרגלו לשים בחדר הזה דברים שלא נמצא
להם מקום אחר, ואלה היו רבים עכשיו, כי אחד
מחדרי הדירה הושכר לשלושה אדונים. האדונים
הרציניים האלה - שלושתם בעלי זקן, זאת ראה
ג'רגור פעם אחת דרך חריץ בדלת - היו משוגעים
לסדר, ולא רק בחדרם, אלא מאחר שכבר נהיו
דיירים פה, גם בדירה כולה, כלומר בייחוד במטבת.
חפצים חסרי תועלת, ואין צריך לומר מלוכלכים, לא
יכלו לשאת. הם גם הביאו עמם את רוב חפציהם. על
כן נהיו דברים רבים מיותרים, ואף על פי שלא היו
טובים למכירה, היה חבל להשליכם. כל אלה נדדו
אל חדרו של ג'רגור. הם וגם תיבת האפר ופח האשפה

בתוך הקערה, כנראה ביקש לבדוק אם הבשר רך דיו או שמא ראוי להחזירו למטבח. דעתו נחה, והאם והאחות, שהתבוננו בו בדריכות, נשמו לרווחה וחיכו.

בני המשפחה עצמם אכלו במטבח. ובכל זאת נכנס האב אל החדר קודם שהלך למטבח, והקיף את השולחן בקידה אחת ארוכה, כובעו בידו. הדיירים קמו כולם כאיש אחד ומילמלו משהו אל תוך זקניהם. אחר-כך, כשנשארו לבדם, אכלו כמעט בשתיקה גמורה. ג'רג'ור התפלא על שמבין כל קולות האכילה המגוונים נשמעות שוב ושוב בהבלטה יתרה שיניהם הלועסות דווקא, כאילו ביקשו להוכיח לג'רג'ור שלאכילה נחוצות שיניים, ושלסתות מחוסרות שיניים, גם אם הן נאות ביותר, לא יצלחו לכלום. "הרי יש לי תיאבון", חשב ג'רג'ור בדאגה, "אבל לא לדברים האלה. איך שהם אוכלים להם, הדיירים האלה, ואני גוועו!"

בערב הזה דווקא - ג'רג'ור לא זכר ששמע את הכינור אפילו פעם אחת בכל התקופה הזאת - נשמעה נגינת הכינור מהמטבח. הדיירים כבר סיימו את ארוחתם, האמצעי הוציא עיתון, הושיט לכל אחד מחבריו דף אחד, ושלושתם התרווחו בכיסאותיהם, וקראו ועישנו. כשנשמעה נגינת הכינור נדרכו, קמו וניגשו על בהונות רגליהם אל דלת הפרוודור, ונעמדו שם דחוקים זה אל זה. כנראה שמעו אותם במטבח, שכן האב קרא: "אולי הנגינה מפריעה לאדונים? אפשר להפסיק אותה מיד." "להיפך", אמר האדון האמצעי, "אולי תואיל העלמה להיכנס אלינו ולנגן פה בחדר, שהרי פה הרבה יותר נעים ונוח." "בחפץ לב", קרא האב, כאילו הוא הנגן. האדונים

[152]

שבו ונסוגו אל החדר פנימה, וחיכו. לא עבר רגע ונכנסו האב עם פן התווים, האם עם מחברת התווים והאחות עם הכינור. האחות הכינה בשקט את כל הדרוש לנגינה; ההורים, שעד כה לא השכירו חדר מעודם ועל כן נהגו בדיירים נימוס מוגזם, אף לא העזו לשבת על כיסאותיהם שלהם; האב נשען אל הדלת, ידו הימנית תחובה בין שני כפתורים של מעיל השרד הרכוס; ואילו לאם הציץ אחד האדונים כיסא, ומאחר שלא הזיזה את הכיסא מהמקום שהעמידו שם האדון במקרה, ישבה לה בצד, בפניה. האחות החלה לנגן. האב והאם, כל אחד מעברו, עקבו בדריכות אחר תנועות ידה. ג'רג'ור, שנמשך אל הנגינה, העז להתקדם עוד קצת וראשו כבר היה בחדר האורחים. הוא כמעט לא השתומם על כך שבזמן האחרון התחשבותו בבני משפחתו כה מועטה; לפנים היתה לו ההתחשבות הזאת מקור גאוה. והלוא עכשיו דווקא ראוי היה לו להסתתר אף יותר מקודם, שכן בגלל האבק הרב שמילא את חדרו והתעופף עם כל תנועה קלה, היה גם הוא עצמו מכוסה אבק כולו; חוטים, שערות ושיירי אוכל דבקו בגבו ובצדי גופו והוא היה גורר אותם עמו לכל מקום; כל-כך אדיש היה לכל, ששוב לא היה נשכב על גבו כלפנים פעמים אחדות ביום ומשתפשף בשטיח. וחרף המצב הזה לא התבייש להתקדם קצת על רצפת חדר האורחים הנקייה למשעי.

ואולם איש לא השגיח בו. דעתם של בני המשפחה היתה נתונה כולה לנגינת הכינור. ואילו הדיירים, שתחילה ניגשו קרוב מדי אל האחות ונעמדו עמה יחד, ידיהם בכיסי המכנסיים, מאחורי כן התווים כדי שיוכלו כולם להסתכל בתווים, דבר

[153]

שבוודאי הפריע לאחות, התרחקו כעבור זמן קצר אל החלון, ראשיהם מושפלים והם משוחחים זה עם זה בחצי קול, ונשארו שם, לעיני האב הצופות בהם בדאגה. אכן כעת, כמדומה, היה ברור כשמש שנכזבה ציפיתם לשמוע נגינת כינור נאה או מבודרת ושכל ההצגה הזאת נמאסה עליהם ורק מתוך נימוס הם נותנים שיוסיפו להפריע את מנוחתם. עצבנותם הרבה ניכרה בייחוד מן האופן שנשפו שלושנתם מנחיריהם ומפיותיהם את עשן הסיגרים שלהם. ואולם האחות ניגנה יפה להפליא דווקא. פניה היו מוטות אל הצד ומבטיה נעו לאורך שורות התווים והם נוגים ומרוכזים. ג'רגור זחל עוד קצת קדימה והצמיד את ראשו אל הרצפה כדי שאולי יצליח לפגוש את מבטיה. האומנם בעל-חיים הוא, והרי המוסיקה מרגשת אותו כל-כך? נדמה לו שהוא רואה לפניו את הדרך אל המזון הנכסף, הלא-ידוע. דעתו היתה נחושה להתקדם ולהגיע עד האחות, למשוך בחצאיתה וכך לרמוז לה שתבוא עם כינורה אל חדרו, שהרי כאן לא יגמול לה איש על נגינתה כמו שעתיד הוא לגמול לה. הוא לא ייתן לה לצאת מחדרו עוד, על כל פנים לא כל עוד הוא חי; זו תהיה הפעם הראשונה שדמותו המפחידה תביא לו תועלת; הוא יתייצב בעת אחת אצל כל דלתות חדרו ויקדם את התוקפים בנשיפות; אבל האחות תישאר אצלו מרצון ולא מאונס; היא תשב על ידו על הספה, תרכין אליו את אוזנה והוא יגלה לה שגמר בדעתו לשלוח אותה לקונסרבטוריון, ולולא קרה באמצע האסון הזה, היה מודיע זאת לכולם בחג המולד שעבר - הלוא חג המולד כבר עבר, לא כן? - ולא היה מתחשב בשום טענות ומענות. לאחר ההכרזה הזאת

תפרוץ האחות בבכי של התרגשות וג'רגור יזדקף עד כתפה וינשק את צווארה, שמאז החלה לעבוד בחנות הוא גלוי ואין עליו לא סרט ולא צווארון. "מר סמסה!" קרא האדון האמצעי אל האב, ובלי להשחית עוד מילה אחת הורה באצבעו על ג'רגור המתקדם לאטו. הכינור נאלם דום, הדייר האמצעי חיך תחילה אל ידידו וניענע בראשו ואחר-כך שב והביט אל ג'רגור. האב חשב כנראה שמה שדחוף כעת הוא לא לגרש את ג'רגור אלא ראשית כל להרגיע את הדיירים, הגם שהללו לא התרגשו כלל ודומה היה שג'רגור מבדר אותם יותר מנגינת הכינור. הוא חש אליהם בזרועות פרושות וביקש לדחוק אותם אל חדרם ובו בזמן להסתיר מעיניהם בגופו את מראהו של ג'רגור. עכשיו באמת התרגזו קצת ולא היה ברור עוד אם על התנהגותו של האב או מפני שהתגלה להם שבלי ידיעתם גר בשכנתם יצור כג'רגור. הם דרשו הסברים מהאב, ואף הם נופפו כעת בזרועותיהם, מרטו בעצבנות בזקניהם, ובלי להיחפז כלל נסוגו לשוב אל חדרם. בינתיים התגברה האחות על אובדן העצות שהשתלט עליה לאחר שנקטעה נגינתה פתאום, ולאחר שהחזיקה זמן-מה את הכינור והקשת בידיה השמוטות והוסיפה להסתכל בתווים כאילו עודנה מנגנת, התנערה בבת אחת, הניחה את הכלי בחיקה של האם, שעדיין יושבה על הכיסא, נשימתה כבדה וריאותיה עובדות בפרך, ורצה אל החדר הסמוך, שהדיירים, בלחצו של האב, כבר קרבו אליו כעת ביתר מהירות. היה אפשר לראות את השמיכות והכרים שעל המיטות מתעופפים באוויר בידיה המיומנות של האחות ומסדרים במקומם. ועד שלא הספיקו האדונים להגיע אל חדרם סיימה להציע

את המיטות וחמקה החוצה. האב שוב נתפס כמדומה לגחמנותו, עד כדי כך ששכח כליל שלמרות הכל חייב הוא לנהוג כבוד בדייריו. הוא האיץ והאיץ בהם עד שהאדון האמצעי, הם כבר היו על יד דלת החדר, רקע ברגלו רגיעה רועמת והאב נעמד תחתיו. "הנני מודיע בזה," אמר וחיפש במבטיו גם את האם והאחות, "שבשל מצב הדברים המגונה השורר בדירה ובמשפחה הזאת" – ומתוך החלטה פתאומית ירק על הרצפה – "אני עוזב את החדר מיד. מובן מאליו שגם לא אשלם פרוטה בעד הימים שגרתי פה, אדרבה, עוד אשקול אם לא אגיש נגדך תביעות כלשהן, שעל נקלה – האמן לי – אוכל לבססן." הוא השתתק והביט נכחו כמצפה ל'משהו. ואכן בו ברגע השמיעו גם שני חבריו את דברם: "גם אנחנו עוזבים מיד." ואז הוא אחז בכף המנעול וטרק את הדלת.

בידיים מגששות כשל האב אל כיסאו וצנח עליו; דומה היה שהוא משתרע כהרגלו לתנומת הערב שלו, אבל מן הנענועים העזים של ראשו, שכאילו התרופפה אחיזתו, ניכר שאינו ישן כלל וכלל. כל אותה העת רבץ ג'רגור דומם במקום ששם גילו אותו האדונים. מרוב אכזבה על כישלון תוכניתו, אבל אולי גם מחמת החולשה שגרמו לו הצומות הממושכים, נבצר ממנו לנוע. הוא חשש במידה של ודאות שעוד רגע יתפרק ויתמוטט עליו הכל, וחיכה. ולא נחרד מרבצו אפילו כשהחליק הכינור מתחת לאצבעותיה הרוועדות של האם ונשר מחיקה בצליל מהדהד.

"הורים יקרים," אמרה האחות וכהקדמה לדבריה הכתה בידה על השולחן, "ככה אי אפשר להמשיך. אולי לכם זה לא ברור, אבל לי זה ברור. אני לא

[156]

רוצה להוציא מפי את שמו של אחי בנוכחות המפלצת הזאת, ולכן אומר רק זאת: אנחנו מוכרחים לנסות להיפטר ממנו. מה לא עשינו כדי לטפל בו ולסבול אותו, אני חושבת שאיש לא יוכל לבוא אלינו בשום טענות."

"היא צודקת במאה אחוז," אמר האב בינו לבינו. האם, שעדיין לא הוקלה נשימתה, פרצה בשיעול חנוק אל תוך כף ידה המכסה על פיה ובעיניה מבט פראי.

האחות חשה אל האם ואחזה במצחה. האב, שבעקבות דבריה של האחות התגבשו כנראה מחשבותיו, הזדקף בינתיים על כיסאו, השתעשע בכובע השרד שלו בין הצלחות, שעדיין נשארו על השולחן מארוחת הערב של הדיירים, ומפעם לפעם הביט אל ג'רגור הדומם.

"אנחנו מוכרחים למצוא דרך להיפטר ממנו," אמרה האחות ועכשיו פנתה רק אל האב, שכן האם לא שמעה כלום בשיעולה, "הוא עוד יהרוג את שניכם, אני יכולה לראות את זה מראש. מי שצריך לעבוד קשה כל-כך כמו שלושתנו, לא יכול לסבול שיענו אותו ככה תמיד גם בבית. גם אני לא יכולה יותר." והיא פרצה בבכי עז כל-כך עד שדמעוניה זלגו על פניה של האם, והיא מחתה אותן מהן בתנועות יד מוכניות.

"ילדתי," אמר האב ברחמים וניכר בו היטב שהוא מבין ללבה, "אבל מה נעשה?"

האחות רק משכה בכתפיה להראות את אובדן העצות שגורם לה בכיה לעומת הביטחון שהיה בה קודם.

"אילו רק הבין אותנו," אמר האב, ספק אומר

[157]

ספק שואל; האחות טילטלה בחוזקה את ידה מתוך הבכי, לאות שאף אין להעלות זאת על הדעת.

"אילו הבין אותנו," חזר האב ואמר ובעצימת עיניים ספג אל קרבו את ודאותה של האחות שזה לא ייתכן כלל, "כי אז אולי היינו יכולים להגיע עמו לכלל הסכם. אבל כך..."

"הוא חייב להסתלק מפה," קראה האחות, "אין דרך אחרת, אבא. אתה רק צריך לנסות להוציא לך מהראש את המחשבה שזה ג'רג'ור. הרי הצרה האמיתית שלנו היא שכל-כך הרבה זמן האמנו בזה. אבל איך ייתכן שזה ג'רג'ור? אילו זה היה ג'רג'ור, הוא היה מבין כבר מזמן שבני אדם לא יכולים לחיות יחד עם חיה כזאת, והיה מסתלק מרצונו. ואז אמנם לא היה לנו את, אבל היינו יכולים להמשיך לחיות ולכבד את זכרו. ואילו עכשיו החיה הזאת רודפת אותנו, מגרשת את הדיירים שלנו, רוצה כנראה להשתלט על כל הדירה ולשלוח אותנו ללון ברחוב. תראה, אבא," הזדעקה פתאום, "הוא שוב מתחילו" ובבהלה שלא היתה מובנת כלל לג'רג'ור אף עזבה את האם, ממש עקרה עצמה מכיסאה, כאילו מוטב לה להקריב את האם ובלבד שלא תהיה בקרבתו של ג'רג'ור, וחשה אל מאחורי גבו של האב, שנחרד רק בגלל התנהגותה וקם אף הוא והרים קצת את זרועותיו לפניה, כמבקש לגונן עליה.

אבל ג'רג'ור הרי לא התכוון כלל להפחיד מישהו, ובוודאי לא את אחותו. הוא רק החל לפנות לאחור כדי לשוב אל חדרו, ואולם המראה אכן היה משונה, שכן מצבו החולני אילץ אותו להיעזר בראשו לצורך הפניות הקשות האלה, והוא היה זוקפו שוב ושוב ומטיח אותו ברצפה. עתה חדל והביט סביבו. כוונתו

[158]

הטובה הובנה כנראה; הבהלה לא היתה אלא בהלה רגעית. כולם הסתכלו בו עכשיו בשתיקה ובעצב. האם היתה שרועה על כיסאה, רגליה פשוטות לפנים וצמודות זו לזו ועיניה כמעט נעצמות מאפיסת כוחות; האב והאחות ישבו זה על יד זה, האחות חיבקה בידה את צווארו של האב.

"עכשיו אולי כבר מותר לי לפנות," אמר ג'רג'ור בלבו ושב אל עמלו. הוא לא יכול להחניק את נשיפות המאמץ ואף נאלץ לנוח מזמן לזמן. אבל איש לא דחק בו בעצם, נתנו לו חופש פעולה גמור. כשהשלים את הפנייה, מיד יצא לשוב היישר אל חדרו. הוא השתומם על המרחק הגדול המפריד בינו לחדרו ובשום אופן לא תפס איך למרות חולשתו הצליח לפני שעה קלה לעשות אותה דרך עצמה כמעט בלי להרגיש בזה. מאחר שכל דעתו היתה נתונה להחיש את זחילתו, כמעט לא השגיח שאיש מבני משפחתו אינו מפריע לו, לא בדיבור ולא בקריאה. כשכבר היה בפתח החדר, רק אז הסב את ראשו, לא לגמרי, שכן הרגיש שצווארו מתקשה, ובכל זאת עוד הספיק לראות ששום דבר לא השתנה מאחוריו, רק האחות קמה מכיסאה. מבטו האחרון חלף על פני האם, שעכשיו כבר נרדמה ממש.

ברגע שהיה בתוך חדרו הוגפה הדלת מהר מהר וננעלה על מנעול וברית. ג'רג'ור נבהל כל-כך מהרעש הפתאומי שמאחוריו, שרגליו הזעירות פקו. האחות היא שהזדרזה כל-כך. היא כבר עמדה על רגליה וחייכתה, ואז זינקה קדימה ברגל קלה, ג'רג'ור לא שמע אותה כלל בבואה, "סוף סוף!" קראה אל ההורים וסובבה את המפתח בחור המנעול.

"ומה עכשיו?" שאל ג'רג'ור בלבו והביט סביבו

[159]

בחשכה. עד מהרה גילה שאינו יכול עוד לזוז כלל. הוא לא השתומם על כך, אדרבה, לפלא היה בעיניו שעד כה אכן הצליח לנוע על הרגליים הדקיקות האלה. חוץ מזה הרגיש די בנות. אמנם כל גופו כאב, אבל נדמה לו שהכאבים נחלשים והולכים מעט-מעט ולבסוף יחלפו כליל. בתפוח הרקוב שבגבו ובאזור המודלק שסביבו, המכוסה כולו אבק רך, כמעט לא חש עוד. במשפחתו נזכר באהבה ובכמירת לב. ואפשר שהיה נחרץ אף יותר מאחתו בדעתו שהוא חייב להיעלם. במצב זה של הרהורים ריקים ושלווים היה שרוי עד שצילצל שעון המגדל שלוש לפנות בוקר. והוא עוד ראה את היום המתבהר והולך מעבר לחלון. ואז נשמט ראשו וצנח שלא מרצונו, ומנחיריו יצאה רפה נשימתו האחרונה.

כשבאה המנקה בבוקר השכם - מרוב און וחיפזון היתה טורקת את הדלתות בכוח כה רב, אף שכבר הפצירו בה וחזרו והפצירו שתחדל מזה, עד שמרגע בואה שוב לא היה אפשר לישון בשקט בדירה כולה - לא השגיחה תחילה בשום דבר מיוחד בביקורה הקצר הקבוע אצל ג'רגור. סבורה היתה שבכוונה הוא רובץ לו ככה בלי נוע ומעמיד פני נעלב; בעיניה לא היה טיפש כלל וכלל. מאחר שהיה בידה במקרה המטאטא הארוך, ניסתה לדגדג בו את ג'רגור כדי שיזוז מהדלת. לאחר שגם זה לא הועיל, התרגזה ונגתה אותו בו קלות, ורק לאחר שהזיזה אותו ממקומו בלי שיתנגד כלל, נדרכו חושיה. כשהתברר לה מיד המצב לאמיתו, פערה את עיניה ופלטתה שריקה קלה, אבל לא התמהמהה עוד אלא פתחה בתנופה את דלת חדר השינה וקראה בקול גדול אל תוך החשכה: "בואו תראו, הוא התפגר; שוכב לו פה

כולו פגר מת!"

בני הזוג סמסה ישבו זקופים על מיטתם והיה עליהם להתגבר תחילה על הבהלה שגרמה להם המנקה קודם שתפסו את הודעתה. אבל אז קמו האדון והגברת סמסה בחיפזון מהמיטה, איש מעברו, האדון סמסה הטיל את השמיכה על כתפיו, הגברת סמסה יצאה ורק כתונת-הלילה לעורה; כך נכנסו השניים אל חדרו של ג'רגור. בינתיים נפתחה גם דלת חדר האורחים, שמאז בוא הדיירים היתה ג'רטה ישנה שם; היא היתה לבושה כולה, כאילו לא ישנה כלל, והדבר ניכר כמדומה גם מחיורון פניה. "מת?" אמרה הגברת סמסה ותלתה מבט שואל במנקה, הגם שיכלה לבדוק הכל בעצמה ואף להיווכח בזאת בלי בדיקה. "הייתי אומרת," אמרה המנקה וכהוכחה דחפה את גווייתו של ג'רגור במטאטא עוד מרחק הגון הצדה. הגברת סמסה עשתה תנועה כמבקשת לעצור את המטאטא, אבל לא עצרה אותו. "אם כך," אמר האדון סמסה, "עכשיו אנחנו יכולים להודות לאלוהים." הוא הצטלב ושלוש הנשים עשו כמוהו. ג'רטה, שלא גרעה עין מהגווייה, אמרה: "תראו כמה רוזה הוא היה. כמובן, הרי מזמן הפסיק לאכול. האוכל היה יוצא מהחדר בדיוק כמו שנכנס." ואמנם גופו של ג'רגור היה שטוח ויבש לחלוטין, דבר שניכר רק עכשיו בעצם, שפן רגליו הקטנות לא הגביהו אותו עוד וגם לא היה שום דבר אחר שימשוך אליו את העין.

"בואי, ג'רטה, תיכנסי אלינו לרגע," אמר הגברת סמסה בחיוך נוגה, וג'רטה הביטה עוד פעם אחת לאחור על הגווייה והלכה אחרי הוריה אל חדר השינה. המנקה סגרה את הדלת ופתחה לרווחה את

החלון. על אף שעת הבוקר המוקדמת כבר נמהלה מעט חמימות באוויר הקריר. שהרי כבר היה סוף חודש מרץ.

שלושת הדיירים יצאו מחדרם ועיניהם התמהות חיפשו את ארוחת הבוקר שלהם. שכחו אותם. "איפה ארוחת הבוקר?" שאל בתרעומת האדון האמצעי את המנקה. ואולם זו הגישה את אצבעה אל פיה ובתנועה חפוזתה ואילמת הזמינה את האדונים להיכנס אל חדרו של ג'רג'ור. והם אמנם נכנסו ונעמדו סביב גווייתו של ג'רג'ור, ידיהם בכיסי מקטורניהם המרופטים מעט, בחדר שבינתיים כבר הואר כולו.

ואז נפתחה דלת חדר השינה והאדון סמסה הופיע בבגדי השרד שלו, זרועו האחת שלובה בזרועה של אשתו והאחרת בזרועה של בתו. שלושתם ניכר בהם שבכו מעט. ג'רטה כבשה מפעם לפעם את פניה בזרועו של האב.

"תסתלקו מיד מהדירה שליו" אמר האדון סמסה ובלי להרפות מהנשים הורה על הדלת. "מה זאת אומרת?" שאל האדון האמצעי מבוהל מעט וחיך במתיקות. שני חבריו שילבו את ידיהם מאחורי גבם וחיככו אותם זו בזו בלי הרף, כעולצים לקראת ריב גדול, שבלי ספק יצאו ממנו נשכרים. "בדיוק מה ששמעת," ענה האדון סמסה ופסע בשורה אחת עם שתי המלוות שלו אל הדייר. הלה עמד תחילה דומם והביט אל הרצפה, כאילו נערכים הדברים בראשו בסדר חדש. "אם כן, אנתנו הולכים," אמר ותלה את עיניו באדון סמסה, כאילו נמלא פתאום נמיכות רוח ואפילו להחלטה הזאת הוא מבקש רשות מחדש. האדון סמסה רק ניצעע לו קצרות פעמים אחדות בראשו בעיניים גדולות. והאדון אכן יצא מיד

בצעדים גדולים אל הפרוזדור; שני חבריו כבר עמדו רגע בידיים דוממות והטו אוזן, ועכשיו דילגו אחריו ממש, כחוששים שמא יקדים אותם האדון סמסה וייכנס לפרוזדור לפנייהם וינתק אותם ממנהיגם. בפרוזדור הסירו שלושתם את מגבעותיהם מהקולב, הוציאו את מקלותיהם מפן המקלות, קדו קידה אילמת ויצאו מהדירה. מתוך אי-אמון שהיה משולל יסוד, כך התברר, יצא האדון סמסה עם שתי הנשים אל מישורת המדרגות; הם נשענו על המעקה וצפו בשלושת האדונים היורדים לאטם, ואף על פי כן בלי להיעצר, בגרם המדרגות הארוך, ובכל קומה נעלמים באיזה עיקול של חדר המדרגות ושבים ונגלים כעבור רגע או שניים; ככל שהוסיפו לרדת כן פחת עניינה של משפחת סמסה בהם, וכשעלה לקראתם שוליית קצבים ועבר על פניהם בגאון והמגש על ראשו, הרפו האדון סמסה והנשים מן המעקה ושבו כולם, כאנשים שרווח להם, אל דירתם.

הם החליטו לנצל את היום הזה למנוחה ולטיול; לא זו בלבד שהיו ראויים להפוגה הזאת בעבודתם, הם אף נזקקו לה בדחיפות. ועל כן ישבו אל השולחן וכתבו שלושה מכתבי התנצלות - האדון סמסה להנהלה שלו, הגברת סמסה למעבידיה וג'רטה לבעל החנות. בשעה שכתבו, נכנסה המנקה להודיע שסיימה את עבודת הבוקר שלה והיא הולכת. תחילה רק ניצעעו שלושת הכותבים בראשיהם ולא הביטו אליה כלל, ורק כשהוסיפה לעמוד לה שם ולא הסתלקה, הרימו אליה ברוגז את עיניהם. "ובכן?" שאל האדון סמסה. המנקה עמדה בפתח וחיכה, כאילו יש בפיה בשורה משמחת מאוד למשפחה, אבל עד שלא יפנו אליה בשאלות מפורשות לא תבשר

כלל וכלל, שכן שלוש המשרות שלהם, שעד כה, למען האמת, עוד לא חקרו כלל זה את זה בעניינן, מוצלחות מאוד, ובייחוד, מבטיחות רבות. השיפור המידי העיקרי במצב יושג כמובן בנקל על ידי החלפת הדירה; הם החליטו לקחת להם עכשיו דירה קטנה וזולה יותר, אבל בסביבה טובה יותר, ובכלל, שימושית יותר מדירתם הנוכחית, שגרגור הוא שבחר אותה בשעתו. עודם מפטפטים להם ככה התבוננו האדון והגברת סמסה בבתם המתמלאת חיים מרגע לרגע, ובעת ובעונה אחת עלה בדעת שניהם שעל אף כל הצרות, שהחווירו את לחייה, פרחו לאחורונה והיתה לנערה יפה ומפותחת. ועתה דיברו פחות וכמעט בלי משיים נדברו זה עם זה במבטיהם, עלה בדעתם שהנה בא הזמן גם לחפש לה בעל הגון. וכשהגיעו אל מחוז חפצם ובתם קמה ראשונה ומתחה את גווה הצעיר, ראו בזה כמין אישור לחלומותיהם החדשים ולכוונותיהם הטובות.

להם אותה. נוצת היען הקטנה הזקופה כמעט שעל כובעה, שכבר הרגיזה את האדון סמסה כל ימי שירותה אצלם, נעה קלות לכל עבר. "אולי תגידי כבר מה את רוצה?" שאלה הגברת סמסה שהמנקה עדיין כיבדה אותה יותר משכיבדה את האחרים. "כן," ענתה המנקה וצחוקה הלבבי לא הניח לה תחילה להמשיך לדבר, "אז זהו, בעניין הסילוק של הדבר ההוא משם, אין לכם מה לדאוג. זה כבר מסודר." הגברת סמסה וגרטה נרכנו אל מכתביהן, כמבקשות להמשיך לכתוב; האדון סמסה, שראה שהמנקה מתכוונת להתחיל עכשיו לתאר הכל בפרטי פרטים, הושיט את ידו ועצר בעדה בתקיפות. וזו, כיוון שנאסר עליה לספר, נזכרה שהיא ממהרת מאוד וקראה בעלבון גלוי: "שלום לכם," ופנתה לאחור בפראות ויצאה מהדירה בטריקת דלת נוראה.

"בערב נפטר אותה," אמר האדון סמסה, אבל לא אשתו ולא. בתו לא השיבו לו, כי המנקה שוב הוציאה אותן כנראה מהשלווה שהגיעו אליה זה לא כבר. הן קמו וניגשו אל החלון ועמדו להן שם חובקות זו את זו. האדון סמסה פנה אליהן על כיסאו וצפה בהן שעה קלה בשתיקה. ואז קרא: "אולי תבואו כבר, די, מה שהיה היה. ותתחשבו קצת גם בי." הנשים נענו לו מיד, וחשו אליו לחבקו וללטפו, וסיימו מהר את מכתביהן.

אחר כך יצאו שלושתם מהדירה יחדיו, דבר שלא עשו זה חודשים מספר, ונסעו בחשמלית אל מחוץ לעיר, אל חיק הטבע. הקרון, שהיו בו לבדם, היה מוצף אור שמש חמים. הם ישבו להם מתרווחים במושביהם ושוחחו על הסיכויים לעתיד, והנה התברר שבדיקה מעמיקה יותר מגלה שאין הם רעים